

۷۷۰۰۶۹۷

با گذشت سال‌ها از اجرای طرح حضور دانش‌آموزان معلول در مدارس عادی و معضلات پیش‌رو، باید به‌طور جدی‌تر با نقایص موجود در طرح برخورد نموده و تا حد امکان آن‌ها را کاهش داد.

مقدمه

بیش از یک دهه است که در آموزش و پرورش استثنایی طرح حضور دانش‌آموزان دارای معلولیت در مدارس عادی یا به بیان دیگر، طرح تلفیقی در حال اجرا است که بر اساس آن دانش‌آموزانی که واجد شرایط و توانایی لازم برای تحصیل در مدارس عادی هستند، در صورت تمایل‌شان به این مدارس معرفی می‌شوند. بر اساس طرح یادشده شمار زیادی از دانش‌آموزان دارای معلولیت همچون دانش‌آموزانی که دارای معلولیت‌های بینایی، جسمی-حرکتی و ... هستند و امکان حضور در مدارس عادی را دارند، می‌توانند در این مدارس تحصیل نمایند. اگرچه این طرح بیش از ۲ دهه است که در حال اجرا است و با وجود آنکه تعداد زیادی از دانش‌آموزان معلول و والدین آن‌ها از آن استقبال کرده‌اند، همچنان مسایل و دشواری‌هایی وجود دارد که باعث نگرانی دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در این مدارس می‌گردد یا اینکه آن‌ها را از تحصیل در این مدارس و نتایج مثبت آن منصرف می‌نماید. به عبارتی، ضمن اینکه چندین سال از اجرای این طرح گذشته است و در اصل آموزش و پرورش و مدارس عادی باید دارای تجارب و امکانات مناسب و کافی در این زمینه باشند، چنین نشده است و این طرح همچنان درگیر مشکلات و نقایصی است.

مشکلات حضور افراد معلول در مدارس عادی

در این نوشته، نخست، به تعدادی از این مشکلات اشاره شده و در ادامه، به طرح پیشنهادهایی برای حل مشکلات مذکور پرداخته شده است.

۱) فقدان امکانات و مناسب‌سازی‌های استاندارد و کافی: یکی از مسایلی که افراد معلول در مدارس عادی با آن مواجه هستند، نبودن امکانات متناسب با تحصیل یا تأخیر در ارسال این امکانات به‌ویژه در شهرهای کوچک و محروم‌تر است. علاوه بر این، تعداد زیادی از مدارس عادی به دلیل وجود موانع برای افراد دارای معلولیت دشواری‌های زیادی را به همراه دارند. گرچه گروهی از این دانش‌آموزان پس از مدتی می‌توانند به‌واسطه مساعدت دیگران و آشنایی با محیط مدرسه خود

را با وضع موجود تطبیق دهند و به تحصیل بپردازند، اما گروهی دیگر تنها به دلیل عدم هماهنگی امکانات مادی و محیط مدارس با شرایط جسمانی‌شان از حضور در مدارس عادی صرف‌نظر کرده و به‌ناچار به ادامه تحصیل در مدارس استثنایی مبادرت می‌ورزند. برای مثال، دانش‌آموزانی که از ویلچر استفاده می‌کنند، به دلیل وجود پله‌های متعدد در مدرسه و فقدان امکانات متناسب با شرایط جسمانی قادر به تحصیل در همه مدارس نیستند. بدیهی است این ضعف نه به دلیل استعداد و توانایی آن‌ها، بلکه ناشی از همگام‌نبودن طرح‌های ارایه‌شده از سوی آموزش و پرورش با امکانات و شرایط موجود در مدارس است. این امر سبب می‌شود تا چنین دانش‌آموزانی یا با جستجوی فراوان در مدارس تحصیلی کنند که با شرایطشان سازگاری بیشتری دارد یا اینکه از مزایای حضور در مدارس عادی چشم‌پوشی نموده و به مدارس استثنایی که در بسیاری از موارد در مقایسه با مدارس عادی از کیفیت آموزشی پایین‌تری برخوردار هستند، بروند.

۲) مقاومت مدیران مدارس عادی در مقابل پذیرش دانش‌آموزان معلول: از دیگر موانع موجود در مسیر پذیرش دانش‌آموزان دارای معلولیت در مدارس عادی، مقاومتی است که مدیران این مدارس برای حضور آن‌ها از خود نشان می‌دهند. بدیهی است که بخشی از این نگرانی طبیعی است و به شرایط نامناسب برخی از مدارس برای افراد دارای معلولیت بازمی‌گردد، اما بخشی دیگر ناشی از فقدان آموزش لازم برای مواجه‌شدن با این دانش‌آموزان و مسایل آن‌هاست. البته، باید در نظر داشت تعدادی از مدیران مدارس به صرف با بیان این پیشنهاد که دانش‌آموزان معلول باید در مدارس استثنایی تحصیل کنند، قصد دارند با خودداری از پذیرش آن‌ها از قبول این مسؤولیت پرهیز نمایند.

۳) آشنایی نابسند کادر آموزشی و دانش‌آموزان مدارس عادی با دانش‌آموزان معلول: از دیگر مسایل افراد معلول که هر از گاهی در مدارس عادی با آن مواجه هستند، نگاه‌ها و برخوردهایی است که از جانب شماری از اعضای کادر آموزشی مدارس عادی، دانش‌آموزان و به پیروی از آن‌ها والدین‌شان متوجه این گروه می‌گردد. برخوردهایی توأم با حیرت و تعجب، سردرگمی و نگرانی، ترحم و در برخی موارد تمسخر و توهین، دانش‌آموزان معلول را دل‌گیر می‌سازد. در تعدادی از موارد معلمان به دلیل عدم کسب مهارت‌های مناسب در این خصوص با نحوه تعامل و آموزش به دانش‌آموزان دارای معلولیت آشنا نیستند. از سوی دیگر، شماری از والدین دانش‌آموزان از بیم تأثیر حضور دانش‌آموزان معلول بر کیفیت و سرعت آموزش ناراضی و شاکی هستند و نگرانی خود را به مسئولان مدارس ابراز می‌نمایند. البته، این‌گونه مسایل نسبی است و دانش‌آموزان دارای معلولیت در این خصوص دارای تجارب یکسانی نیستند، ولی آنچه مشخص است ضعف فرهنگ‌سازی و افزایش اطلاع‌رسانی در خصوص این گروه در سطح جامعه است.

۴) مشکلات ناشی از رفت‌وآمد: رفت‌وآمد روزانه مسأله دیگری است که شمار زیادی از افراد معلول با آن درگیر هستند. شماری از مدارس استثنایی دارای سرویس حمل‌ونقل هستند، حال آنکه دانش‌آموزان معلولی که برای تحصیل به مدارس عادی می‌روند، به شکل عمده از چنین امکاناتی بی‌بهره هستند. این مشکل در شرایطی بیشتر بروز می‌کند که فاصله میان منزل تا مدرسه بسیار باشد؛ زیرا بنا به دلایلی افراد معلول در تمامی مدارس عادی پذیرفته نمی‌شوند. بنابراین، در زمینه انتخاب مدرسه آن‌ها از حق‌گزینش محدودتری در مقایسه با سایر دانش‌آموزان برخوردار هستند. در صورتی که دانش‌آموزان دارای معلولیت در مدارس دور از محل سکونت پذیرفته شوند، یا ناچار هستند با صرف هزینه زیاد در آن

مدارس تحصیل کنند یا اینکه از تحصیل در مدارس عادی صرف نظر نموده و در مدارس استثنایی تحصیل نمایند. اگرچه شورای شهر تهران طرحی را تصویب کرده که به موجب آن دانش‌آموزان مشغول به تحصیل ساکن تهران از سرویس حمل و نقل برخوردار هستند، ولی این طرح دانش‌آموزان معلولی که در مدارس عادی تحصیل می‌کنند را پوشش نمی‌دهد و این خود می‌تواند باعث کاهش تمایل این گروه برای حضور در مدارس عادی گردد. از طرف دیگر، با توجه به اینکه این طرح از سوی شورای شهر تهران و نه از جانب دولت تصویب شده است، نوعی سیاست‌گذاری محلی تلقی می‌شود که تنها می‌تواند تا حدودی مشکلات دانش‌آموزان معلول و خانواده‌هایشان را حل نماید. حال آنکه بسیاری از دانش‌آموزان معلول در سایر شهرستان‌های ایران با مشکلات فراوانی مواجه هستند که به صرف ناشی از امکانات و سومدیریت نهادهای مسئول است.

حضور افراد معلول در مدارس عادی؛ پیشنهادها

پیشنهادهایی که می‌توانند در کاهش مشکلات افراد معلول در مدارس عادی کارگر افتند، عبارتند از:

الف) ارزیابی و اصلاح طرح تلفیقی: به نظر می‌رسد با گذشت سال‌ها از اجرای طرح حضور دانش‌آموزان معلول در مدارس عادی و معضلات پیش‌رو، باید به‌طور جدی‌تر با نقایص موجود در طرح برخورد نموده و تا حد امکان آن‌ها را کاهش داد. تشکیل کمیته‌ای از افراد متخصص برای بررسی مشکلات و گزینش راه‌کارهای بهینه به منظور تسهیل حضور دانش‌آموزان دارای معلولیت در این مدارس می‌تواند نقش سودمندی داشته باشد. این کمیته که می‌تواند در درون ساختار آموزش و پرورش ایجاد گردد، با استفاده از بررسی‌های میدانی، مصاحبه با دانش‌آموزان معلول و والدین آن‌ها و مدیران و معلمان که با چنین تجاربی مواجه بوده‌اند، به داده‌هایی دست می‌یابند و به‌واسطه آن این امکان فراهم می‌آید تا نقایص طرح موجود شناسایی گردد و راه‌کارهای مناسب ارایه گردد.

ب) فرهنگ‌سازی عمومی: افراد دارای معلولیت انسان‌هایی هستند که به‌واسطه نقایصی که دارند از دیگر شهروندان متمایز می‌گردند. شایان ذکر است که این تفاوت‌ها با توجه به میزان امکانات مادی و شرایط فرهنگی و اجتماعی از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است. به این ترتیب، دو دانش‌آموز در کشورهای گوناگون می‌توانند دارای تجارب متفاوتی در زمینه‌های مختلف باشند. مسأله فرهنگ‌سازی یکی از راه‌کارهایی است که می‌توان آن را در سنین مختلف و به شیوه‌های گوناگون پیگیری نمود. اگر به اعضای یک جامعه در خصوص معلولان، نیازهای ویژه آن‌ها به منظور زیستن برابر در کنار دیگر شهروندان، توانمندی‌های آن‌ها و چگونگی تعامل با ایشان به درستی آموزش داده شود، آثار سودمندی به همراه دارد که در میان مدت در جامعه قابل مشاهده است. وجود حیرت، ترحم، نگرانی و جزو آن در هنگام مشاهده یک فرد معلول -حالت‌هایی که در برخورد با افراد عادی کمتر می‌توان مشاهده نمود- ناشی از آگاهی پایین و فقدان آموزش و اطلاع‌رسانی در این زمینه است. با این همه، تلاش برای ارتقای آگاهی عمومی در این زمینه از جانب دولت بسیار

پسندیده است، ولی در شرایطی که چنین مسأله‌ای برای دولت از اهمیت چندانی برخوردار نیست، معلولان موظف هستند خود این مهم را به پیش ببرند. به این ترتیب، نقش خود معلولان و انجمن‌ها و گروه‌های مردم‌نهاد در این زمینه غیرقابل انکار است و با توجه به امکاناتی که در اختیار دارند، می‌توانند به ارتقای آگاهی عمومی در این زمینه یاری رسانند. در صورتی که اطلاعات شهروندان در خصوص افراد معلول بیشتر گردد، دانش‌آموزان معلول نیز با آسودگی بیشتر از سوی کادر آموزشی مدارس عادی، دانش‌آموزان حاضر در آن مدارس و حتی والدین آن‌ها پذیرفته می‌شوند و می‌توانند به تحصیل بپردازند.

پ) حمایت‌های قانونی برای تسهیل روند اجرای طرح تلفیقی: در صورتی که طرح حضور دانش‌آموزان معلول در مدارس عادی مورد پذیرش مسئولان مربوطه است، باید عواملی را که مانع اجرای این طرح می‌گردند و دانش‌آموزان معلول و خانواده‌های آنان را با دشواری‌های مواجه می‌سازند، رفع نمود. برای نمونه، حمایت‌های قانونی در خصوص لزوم مناسب‌سازی مدارس به‌ویژه مدارس تازه احداث‌شده، امکان گزارش و طرح شکایت دانش‌آموزان معلول از مدیران مدرسی که به دلایل غیرمنطقی از پذیرش آن‌ها خودداری می‌کنند، گنجاندن دوره‌های آموزشی برای معلمان به منظور آشنایی با چگونگی تعامل و کار با دانش‌آموزان معلول و لزوم تدوین طرحی جامع در راستای بهره‌مندی دانش‌آموزان معلول از تحصیل در مدارس عادی می‌توانند نقش مهمی در این باره ایفا نماید.